
PROTOKOL SEMINARJA

»ZGODOVINSKO MISLENJE«

(Dean Komel, Fenomenološki seminar, Oddelek za filozofijo FF, poletni semester 2015, zapis z dne 12. 5. 2015)

Bistvo in sodobnost

Sutlić misli ontološko diferenco neposredno iz naslova *Bit in čas*, to diferenco pa njegovem zakriva razlika »bit in bistvo«.

Sutlićev naslov je sicer »Bistvo in sodobnost« – 'zgodovinsko misljenje' in njegova »naloga« nista brez nadaljnega poenačena s Heideggrovim »bitnozgodovinskim mišljenjem«, četudi Heidegger v teku svoje misli bit prečrta.

Sutlić obide (ne zaobide) bitnozgodovinsko mišljenje, da bi zgodovinsko misljenje izkusil na ravni *Biti in časa*. Tako tudi ontološke difference ne definira kot razliko »bit | bivajoče«, ampak kot »bit in čas«, pri čemer ta »in« med obema veže na fenomen *sodobnosti*.

Bit in bistvo

Naslov »Bistvo in sodobnost«, »Bit i suvremenost« govori drugače kot nazivi »bit in bistvo«, »bit in čas« – po logiki naslovov sicer pričakujemo naslov »bit in sodobnost«, po logiki eksistencializma (Sartre, Pirjevec), ki bit postavlja pred bistvo, dajstvo pred kajstvo, tudi Heidegger v *Biti in času* v reku »'bistvo' tubiti je v eksistenci«, »bistvo« stavi v narekovaje.

Kot rečeno je njegova teza, da razlika »bit | bistvo« prekriva ontološko diferenco 'biti in časa'. Takoj ko nastopi razločitev/ločitev med bistvom in bitjo, se bit interpretira »zunaj« časa. Ontološka diferenca je sicer poskus, da je bit skupaj s časom.

Zakaj se v razločitvi bistva in biti izloči čas? Bit se razume v smislu 'da-je', bistvo pa kot 'kaj-je'. Kajstvo, od Platona nadalje '*idea*', se interpretira v smislu brez-časnosti, ki ne zapada časovnosti. 'Da-je' posledično zapada v težave. Ko Aristotel določa čas, oz. bit časa, pravi, da je »čas tako, da je, in je (hkrati) tako, da ni« – kar se vleče vse do Hegla ('bit je tako prazen pojem, da je enak niču'). Shematsko določanje prebija t. i. »transcendentalni nivo« – 'kaj je' nekaj, je pogoj možnosti, 'da je' nekaj, ki je sicer nekakšen odzven Platonove ideje *tou agathou*.

Bit in čas: prisotnost

Razločitev *bit\bistvo* potisne – po Sutliču – ontološko diferenco | *bit in čas* | v ozadje.

242

Pri Heideggru v prostoru tu-biti, v 'razi' med bitjo in bivajočim čas »je«, – v zarezi med obema se vmeša celoten aspekt časovnosti.

Znotraj sintagme »*bit in bistvo*« se odpira problem sodobnosti: naznanja »tisto zgodovinsko« v mislenju. 'To, kar danes je' = sodobnost. V njej prihaja k nam zgodovinskost. Vseeno pa sodobnost razumemo iz razlike *bit\bistvo*, v smislu omenjane brez-časnosti, jo poenačimo z aktualnostjo (*actualitas* : dejanskost). Je aktualno = je na delu = je bistveno. Ta »večni zdaj«, *nunc stans* je nadčasni karakter *absoluta*.

Če pa vztrajam na sodobnosti v razliki do aktualnosti, se naslov »bistvo in sodobnost« pre-drugači: »in« med obema je medmetni »in« – bistva in sodobnosti ne enačimo vezniško, medmetni 'in' pušča p r a z n o, kar naj bi vezal, sodobnost naj bi torej osvobodili iz primeža razlike *bit\bistvo*. Ob tem samo bistvo spregovori drugače, na način *prisotnosti*.

Grki 'biti' ne izrekajo iz razlike 'biti in bistva', ki nastopi v srednjem veku (kar se kasneje prenaša nazaj v grško misel). V grški terminologiji je bit vselej mišljena od bistva sem (*idea*). V grškem razumevanju »biti« pomeni toliko kot »prisotnost«. Bit, razmislek o biti »je« v kontekstu časovnosti. »Prisotnost« v primerjavi z »zgolj bit«, 'zgolj to da je', kaže časovno prisotnost. Premena 'bistva v bistvu' torej ni linearna, pojmi si pristopajo obojestransko. Kaj je torej z momentom prisotnosti, da vključuje časovnost? Sintagma »zgodovinsko

mislenje« – ne gre za pojem ali fenomen, ampak *polje pre-mislenja* prisotnosti. Mislenju moramo pot šele utreti.

Volja in pretočnost prisotnosti

Volja temeljiteje opredeljuje življenjskost, vključuje čas, ko ne more hoteti nazaj. Žene jo občutek življenjskosti. Volja določa to, kar nam je vsakokrat v življenju bistveno. Mišljenje ne more misliti naprej, morda bo kdaj stopilo bliže življenju samemu, v razliki z voljo ošibi vsakokrat, ko postavimo naslov »bit in mišljenje«, to bistveno mišljenju imputira volja, mišljenju samemu pa preostane bit, »to da je« (*nous* pri Aristotelu je v značilnosti, da se stvari dotika – da ne-kaj je, je v takem 'dotiku' že spoznanje).

Volja lahko hoče tisto bistveno, ga postavi, ne more pa postavljati same prisotnosti. V prisotnosti se združujeta 'bit in čas', na način, ki smo ga imenovali »pretočnost« – prisotnost ni prisotna na način tistega, kar je aktualno in sedaj je. Vključuje to, kar je že bilo, in tisto, kar bo. Tako trčimo na moment zgodovinskosti sodobnosti v sami prisotnosti. Pretočnost prisotnosti da mislenju misliti, mislenje je zgodovinsko, kolikor je narekovano od pretočnosti prisotnosti.

Razlika *bit/bistvo* odmika prisotnost, saj jo zamenjuje s p r e d s t a v o neke prisotnosti, s pred-stavo tega, kar je aktualno. Kako torej misliti prisotnost na način pretočnosti? Pretočnost sama je pomagalo, ne definira česa na prisotnosti, pomaga nam to polje sprostiti.

Isto od istega

Sutlić pravi: »Zgodovina je primarno kazanje in naznanjevanje, dajanje in prejemanje resničnega od resničnega.« (str. 236)

Zgodovinskost je »kazanje«, »prejemanje« 'resničnega iz resničnega'. Kaj je torej zanj »zgodovinsko mislenje«, kaj »prisotnost« kot »pretočnost«? Če je pretočnost zgodovinska, je opredeljena na način kazanja. Pretočnost prisotnosti ne pomeni njenega raztekanja, prelivanja sem in tja, pretočnost

jemlje »isto iz istega«. Je pretočnost v istem. 'Istina', 'istinito' vsebuje osnovo 'isto' (prim. Veber, Urbančič & »istina« namesto »resnice«). 'Isto iz istega', 'isto o istem', – kakšna pretočnost naj govori 'iz istega'? Pretočnost na način istega kaže v zgodovinskost kot kazanje. Istost je kažoča. Sutlič tu kazanje 'resničnega iz resničnega', 'istega iz istega' opredeli z oznako *vijest.

'Vest' ima v slovenščini drug značaj – *hrv.* 'savijest', *hrv.* 'povijest' = *slv.* 'zgodovina', povest = pripoved, zgodba. Besede v smislu izvora skačejo na plan, ko se približujemo polju prisotnosti. Jezik prikazuje raven vezi kazanja in zgodovinskosti.

*Vijest, ki odpira zgodovinskost na način kazanja 'istega iz istega' – v čem je napotilo, ki da misliti? Ne gre za to, da mislimo prisotnost, sodobnost, zgodovinsko misljenje, ampak *iz* njega (Heideggrov *Kehre*, obrat), mislimo prisotnost iz prisotnosti, resnično od/iz resničnega. Tautologija kaže na »jemanje« (resničnega iz resničnega) – pristnost nam je torej narekovala, kaj se nam kaže kot resnično. Definicija resnice sicer pomeni, da gre za s k l a d n o s t resnice s stvarjo, – resnica je narekšana iz tistega, kar okarakteriziramo kot resnično. 'Sprejemanje' kaže na drugačno konstelacijo kot 'izjavljanje o', ki nujno razlikuje 'da-je' od 'kaj da je'. Izjavljanje mora razcepiti prisotnost na bit in bistvo.

Sprejemanje resničnega od resničnega upotuje poti mislenja. Resnično torej moram jemati od resničnega. Mišljenje se mora vzpostaviti v odnos do tistega, kar je. Lahko mu spodleti in ostane brez ničesar. Edino, kar preostane, je pot skozi isto preko istega k istemu. (*Eregnis*)

Pretočnost prisotnosti spravlja mišljenje na pot mislenja. Pristnost, zgodovinskost, misljenje – sodobnost, to je (naša) konstelacija pred vrati dogodka. Zgodovina, v smislu Marxove »predzgodovine«, je vladavina po sebi (absolutno/subjekt) – tega ne smemo odmisлити, ko iščemo to, kar pomeni zgodovinskost kot kazanje. Oba »kraka« nas napotujeta na svet, na svet kot prevlado na svetu, – svet je prevlada in zgodovinskost se ne kaže. Izgleda, kot da sveta ni. Po opredelitvi sveta kot kozmosa, je svet tisto, kar nam preprosto vlada. V tem oziru je vse. Pojem sveta sam vključuje pojem *vladavine*. Vlada kot tisto 'v celoti', oz. pri Heideggro »bivajoče v celoti«, kaže v način, kako svet je. Obenem mu je lastna dimenzija kazanja. Kako to misliti skupaj? Je svet tisto kažoče vladajoče, ali je svet tisto vladajoče na podlagi kazanja?

Svet je torej to, kar nam je usojeno (Wittgenstein: [Die Welt ist] **der Fall*/slučaj). *Geschick*, usodnost, *vijest : svet je to usodno in to, kar vlada kot neizmakljivo – prisotnost, pretočnost, vključuje znane tri dimenzije časa – *Ereignis*,

a) *eignen*, lastiti si, imeti delež na, odkazan biti (Derrida: *appropriation*);

b) *eräugnen*: uočiti/uočenje/uvid/razvidnost, ki je last tistega, kar nas gleda kot prisotnost. Sprejemanje ‚resničnega iz resničnega‘, ‚istega iz istega‘ – uziranje, uztrje mi tu ne pomaga, adekvacija, priličenje – siljenje v bližino prisotnosti nas oddaljuje (Platon: beg v *logose*), organ vida/sluha/čuti nasploh spregledajo, se jim izmakne to najbližje, zato posledično nastopi razcep biti in bistva. Prisotnost ob-daja premičnost, izmičnost, premaknjenost/nepriprisotnost, celo v lastni prisotnosti? Od kod ta ne-znatnost? (*to on legesthai pollachos*)

Kakšno je moje prisostvovanje v (lastni) prisotnosti – kako jaz izhajam kot isti v moji prisotnosti? Kdo človek je, če ni v predstavi >jaza<. Sutlič na sledi Marxa pravi: človek je sam odnos do biti. Ko se iz horizonta pretočnosti prisotnega vprašam 'kdo sem', vprašanje ovrže vladavino sveta kot absoluta, nastopi dimenzija kazanja. *Kairos*, pravi čas udejanjanja filozofije po Marxu, je odpiranje prisotnosti v prisotnosti mimo lastne prisotnosti : isto sprejemam iz istega. Sutlič, kolikor Marxov pojem dejanskosti korigira s sodobnostjo, skuša delo definirati s pro-iz-vajajem, s prihajanjem na dan: *poiesis*, ta je pri Sutliču tudi prava *praksis*. Človek ni delovno bitje, ni proizvajalec, to je le, kolikor se izvaja iz pri-sotnosti, toliko osvobaja delo od kapitala (Marx). Brez pre-mika/pri-mika prisotnosti ne morem »rušiti« predzgodovine kot *vladavine*.

Vladavina zgolj kapitala izrinja delo, idealno stanje vladavine je prevlada informacije, kot razpolaganja z razpoložljivostjo 'objektov' nasploh. Pro-izvajanje, pri-hajanje se izključuje, pro- sicer kaže v pra-, pri-sotnosti.

Ljubezen v zgodovinskem mislenju

Sutlić nadaljuje: »Če je zgodovina sama v sebi končna, primarna zabloda in smrtno tavanje, ki svoje veličine ne izgublja, tudi če v sebi izginja, je zgodovina dobra, lepa in sveta usoda, ki se lahko dogodi zgolj smrtniku.«(236)

Dobro, lepo in sveto nas spomni na transcendentalije, na Platona.

»... za sovraštvo v zgodovinskem mislenju ni prostora«: pretočnost prisotnosti nujno ustvarja bližino in daljo, 'ljubezen in sovraštvo': »... drobtinica tega nas obsijava, ko ljubimo ...« – filozofija sama je definirana kot »ljubezen do misli«. Ali nista »ljubezen in sovraštvo« dva najneposrednejša načina nastanjenosti v prisotnem?

F. Brentano v *Psihologiji z empiričnega stališča* obravnava psihološke akte:

- a) predstavljanje (zaznavanje),
- b) presojanje (mišljenje),
- c) akti ljubezni in sovraštva (volja).

Vebrova *Etika*, 'logika nagonske pameti', obravnava tovrstne akte, Nietzsche v *Zaratustri* prav tako. *Voluntas* stopi v rimsko pravo, 'svobodna volja' v filozofijo z Avguštinom, 'ljubezen in sovraštvo' pa sta v filozofiji od vsega začetka (predsokratiki).

Kaj pa če je volja kot moment življenjskosti odvisna od 'ljubezni in sovraštva'? V tem smislu je volja sama odvisna od prisotnosti. Sutlić vseeno vztraja, da »sovraštvo« v ne spada v zgodovinsko mislenje. Zakaj Sutlić sovraštvo izloča iz 'zgodovinskega mislenja'? Pretočnost prisotnosti, usojanje zgodovinskosti, ljubezen in sovraštvo – ljubezen in sovraštvo sta razločljiva, glede na kaj pa ju lahko določimo?

Volja ne more hoteti nazaj, nejevolja volje, maščevalnost, resentment izhaja iz tega, da ne more v 'nepovrat'. *Amor fati*, moč – volja noče biti močna, *gnus* (Sarte), *tujstvo* (Camus) kažeta neprijetno prisotnost. *Hermeneia* je pri Aristotelu zaradi *eu dzen*, dobro-biti življenja. Zgodovinskost kot kazanje usode, naklonjenosti (*charis*) – zajema vidik sprejemanja, 'resničnega iz resničnega', 'istega iz istega' – se lahko to sprejemanje odvrne/spre-obrne – se to 'dobro po sebi' lahko v sebi spre-o-brne (odtujitev), {nihilizem?} – ali je sovraštvo sovraštvo kot ta 'obrat proč', straho-vlada, in zato nima prostora v zgodovinskem mislenju?

Ko volja ne more hoteti nazaj, ne more k istemu (*Abgrund*), nastopi nejevolja, ne pa moč. Sprejemanje je blokirano, je že volja sama ta blokada pretočnosti? Čudenje, *thaumadzein* kot *euphoria*, enega o začetkov filozofije (Aristotel) – 'obstrmelost pred' – kot *aporija* zaznamuje neprehodnost, blokada („Verhaltenheit“, *Beiträge zur Philosophie*) – sami pa težimo k pretočnosti. Je to točka ločitve biti in bistva, zareza, ki jo proizvaja sam začetek mišljenja, izvir filozofije, njen »*arche*«, ki je *philia*. To kar občudujem, pred čemer se ustavim – ali to prihaja iz *istega*? Torej ni neprehodno, je 'onstran' (Nietzsche), četudi samo zastavili prehodnost kot ljubezen in blokirano kot sovraštvo.

Bližina in dalja v prisotnosti sovpadata.

Se npr. pravo (v 'vladavini prava' kot temelju demokracije) lahko uveljavi brez 'ljubezni in sovraštva' kot nekaj pravega?